

גאווה בישראל: ישראל בסקר האירופאי החברתי (ESS)

ד"ר אירית אדלר

במהלך השנים 2002 עד 2012 נאספו בישראל נתונים של **הסקר החברתי האירופי (European Social Survey)**. הסקר החברתי האירופי (ESS) הינו פרויקט תשתית במדעי החברה שנועד לקדם מחקר והוראה ומדיניות ציבורית. מטרתו ליצור בסיס נתונים על עמדות, ערכים והתנהגויות והשינויים בהם לאורך זמן. המטרה היא לחזור על הסקר מידי שנתיים לצורך יצירת מאגר נתונים איכותי למעקב השוואתי אחר שינויים חברתיים. הפרויקט הינו פרי יוזמה של קבוצת מחקר באירופה במימון ועידוד הקרן האירופית למדע והאיחוד האירופי. ביזמת האקדמיה הלאומית למדע הצטרפה ישראל לסקר והשתתפותה מנוהלת על-ידי משרד המדע, הטכנולוגיה והחלל.

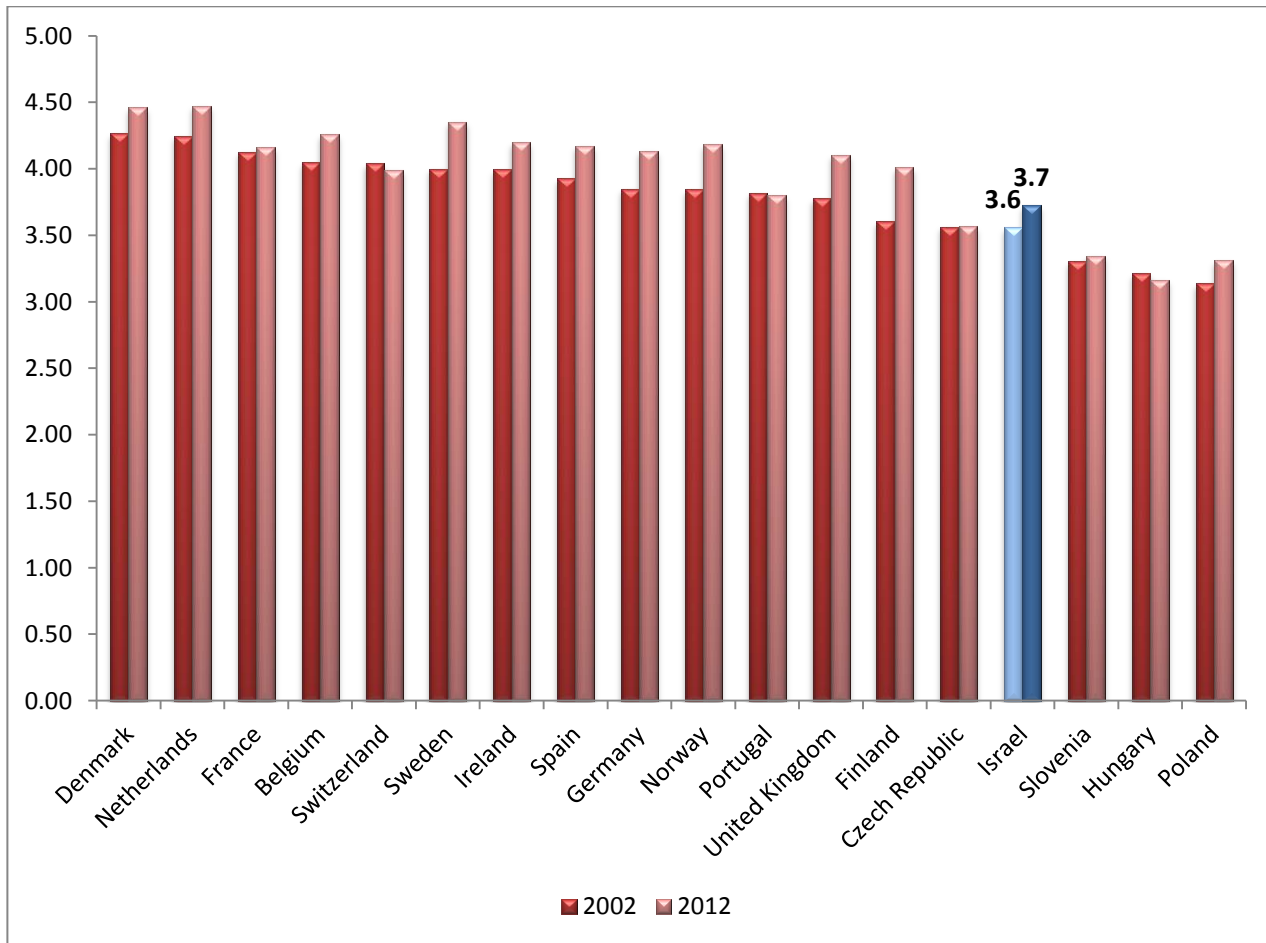
למערך הסקר החברתי האירופאי יתרון מרכזי בכך שהוא חוזר על שאלות הליבה מידי שנתיים. מאפיין זה מאפשר מעקב אחר עמדות על פני זמן וזיהוי התחומים בהם חלו שינויים, או שבהם מתגלה יציבות בעמדות החברתיות. בשל השאלון האחד ומערך הדגימה הקפדני ניתן לומר במידה רבה של ביטחון כי שינויים או יציבות בתוצאות משקפים תהליכים חברתיים אמיתיים. הדו"ח מציג ממצאים השוואתיים מהסקר החברתי האירופי עבור ישראל ועבור ישראל בהשוואה למדינות שהשתתפו בסקר, בשנים 2002 ו-2012.

במסגרת הסקר חברתי האירופאי נשאלו המשתתפים בכל המדינות בכל הסבבים באיזו מידה הם מסכימים שהומאים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם. המרוויינים התבקשו לציין את מידת הסכמתם על סולם ערכים 1 עד 5, כאשר ציון 5 מבטא מידת הסכמה גבוהה (מאד מסכים¹). תרשים 1 מציג את הציון הממוצע של מידת ההסכמה בשנת 2002 וכעבור עשור (2012), בישראל ובמדינות אחרות שהשתתפו במחקר. מנתוני התרשים ניתן לראות שמידת ההסכמה בישראל מבטאת מידת הסכמה בינונית (ציון 3.6 ו 3.7) בשנת 2002 בשנת 2012, בהתאמה. ציון זה מדרג את ישראל בשנת 2002 במקום ה 15 מתוך 18 המדינות שהשתתפו במחקר, צמוד למדינות מזרח אירופה פוסט-קומוניסטיות, נמוך ממדינות מערב וצפון אירופה ואף נמוך ממדינות הנחשבות ים-תיכוניות כמו ספרד ופורטוגל.

1 בסולם המקורי ציון 5 מבטא מידת הסכמה נמוכה (מאד לא מסכים). לצורך הניתוח הפכנו את ערכי הסולם.

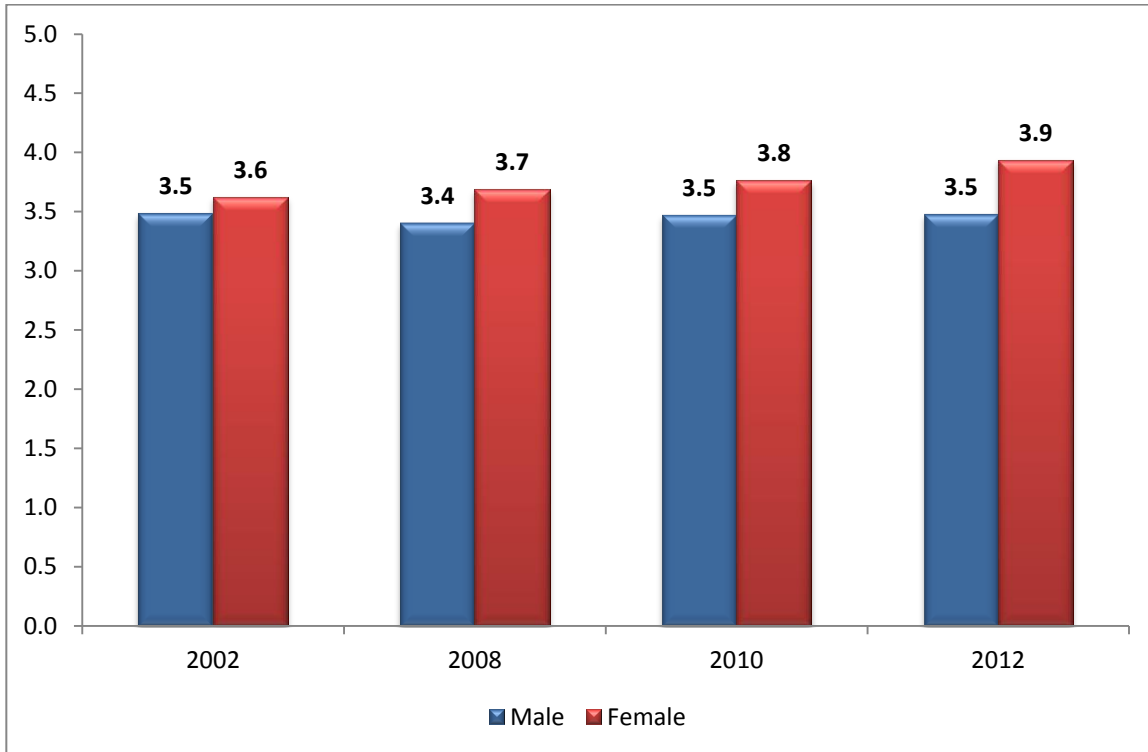
מידת ההסכמה גדלה מעט בישראל בעשור שבין 2002 ל-2012, אך היא עדיין נמוכה מהעלייה במרבית המדינות המשתתפות אשר מגיעות בשנת 2012 לציון 4 ומעלה.

תרשים 1: מידת ההסכמה שהומאים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם, 2012 ו-2002

בשלב הבא נבחנת מידת ההסכמה בישראל בין השנים 2002 ו-2012 שהומאים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם על-פי מאפייני אוכלוסייה שונים. תרשים 2 מתאר את מידת ההסכמה בקרב נשים וגברים. מהתרשים ניתן לראות כי לאורך העשור, נשים נוטות להסכים יותר מגברים לכך שהומאים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם, ומידת הסכמה זו עולה מעט לאורך השנים (מ-3.6 בשנת 2002 עד 3.9 בשנת 2012), בעוד מידת ההסכמה של גברים נותרת פחות או יותר קבועה (כ-3.5 לאורך השנים).

תרשים 2: מידת ההסכמה שהומאים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם, בקרב נשים וגברים, ישראל 2002-2012

לוח 1 מציג מתאמים זוגיים בין מידת ההסכמה שהומאים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם ובין מידת דתיות² ובין זהות פוליטית על הרצף של ימין שמאל³. ניתן לראות מלוח 1 שמידת דתיות גבוהה קשורה עם מידת הסכמה נמוכה (המתאם שלילי בשנת 2002 ובשנת 2012), כאשר הקשר בינוני, אך מתחזק בשנת 2012 (הפרש המתאמים מובהק). הקשר בין מיקום בפוליטיקה ומידת הסכמה נמוך ושלילי. משמעו כי מיקום בכיוון השמאלי במפה הפוליטית (ערך נמוך בסולם התשובות) קשור עם מידת הסכמה גבוהה יותר שהומאים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם, אך קשר זה חלש בשנת 2012 בהשוואה לשנת 2002 (הפרש המתאמים מובהק⁴).

² השאלה: "ללא קשר להשתייכותך הדתית, כיצד היית מגדיר את מידת הדתיות שלך?". המרואיינים התבקשו לציין את מידת הדתיות שלהם בסולם של 11 דרגות. ערכי הסולם נעו בין 0 עד 10, אשר ציון 10 מבטא מידת דתיות גבוהה (מאד דתי).

³ השאלה: " בפוליטיקה, אנשים מדברים לעיתים על "שמאל" ו"ימין". היכן היית ממקם את עצמך בסולם שבו 0 פירושו שמאל ו- 10 פירושו ימין?". המרואיינים התבקשו לציין את מיקומם בסולם של 11 דרגות. ערכי הסולם נעו בין 0 עד 10, אשר 0 פירושו "שמאל" ו- 10 פירושו "ימין".

⁴ במבחן Fisher's Z להשוואת ממוצעים במדגמים שונים.

לוח 1: מתאמי פירסון בין מידת ההסכמה שהומואים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם ובין מידת דתיות ומיקום על המפה הפוליטית, ישראל 2002 ו-2012

2012	2002	
-.382**	-.355**	הומואים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם X מידת דתיות
-.063**	-.118**	הומואים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם X מיקום על המפה הפוליטית

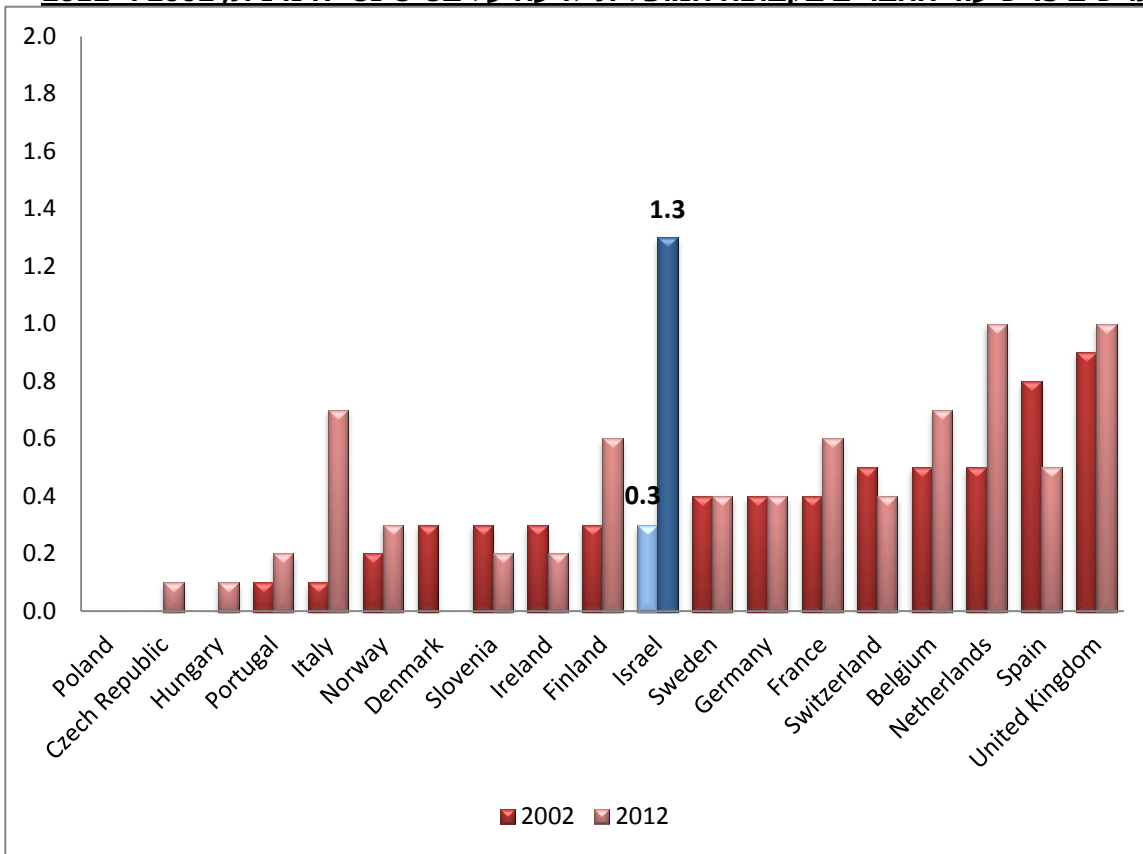
** 0.01 < P. הפרשי המדגמים בין השנים מובהקים.

לבסוף ביקשנו לבחון את השייכות לקבוצה המופלית לרעה על בסיס נטייה מינית. במסגרת שאלון הליבה נשאלים המשיבים בכל אחד מהסבבים האם היו מתארים עצמם כחברים בקבוצה המופלית לרעה במדינה בה הם חיים. המשיבים שענו בחיוב נשאלים על איזה רקע קיימת אפליה כנגד הקבוצה שאליה אמרו שהם משתייכים. תרשים 3 מציג את שיעור המשיבים שאמרו שהם חברים בקבוצה המופלית לרעה על בסיס נטייה מינית בשנים 2002 ו-2012 בישראל ובמדינות אחרות שהשתתפו במחקר. מנתוני התרשים ניתן לראות כי, באופן כללי, שיעור המשיבים המתארים את עצמם כחברים בקבוצה המופלית לרעה על בסיס נטייה מינית **נמוך ביותר** בכל הארצות הן בשנת 2002 והן כעבור עשור, בשנת 2012 (השיעור אינו עולה על אחוז אחד בכל הארצות בשנת 2002 ועולה עד כאחוז וחצי בשנת 2012). בנוסף, ניתן לראות כי חלה עליה במרבית המדינות גם בשיעור נמוך זה בין שנת 2002 ל-2012. העלייה הגדולה ביותר התרחשה בישראל, בה שיעור המשיבים כי הם מתארים את עצמם כחברים בקבוצה המופלית לרעה על בסיס נטייה מינית בשנת 2002 עמד עד 0.3 אחוזים ואילו בשנת 2012 עמד השיעור על 1.3 אחוזים, השיעור הגבוה מבין כל המדינות המשתתפות.

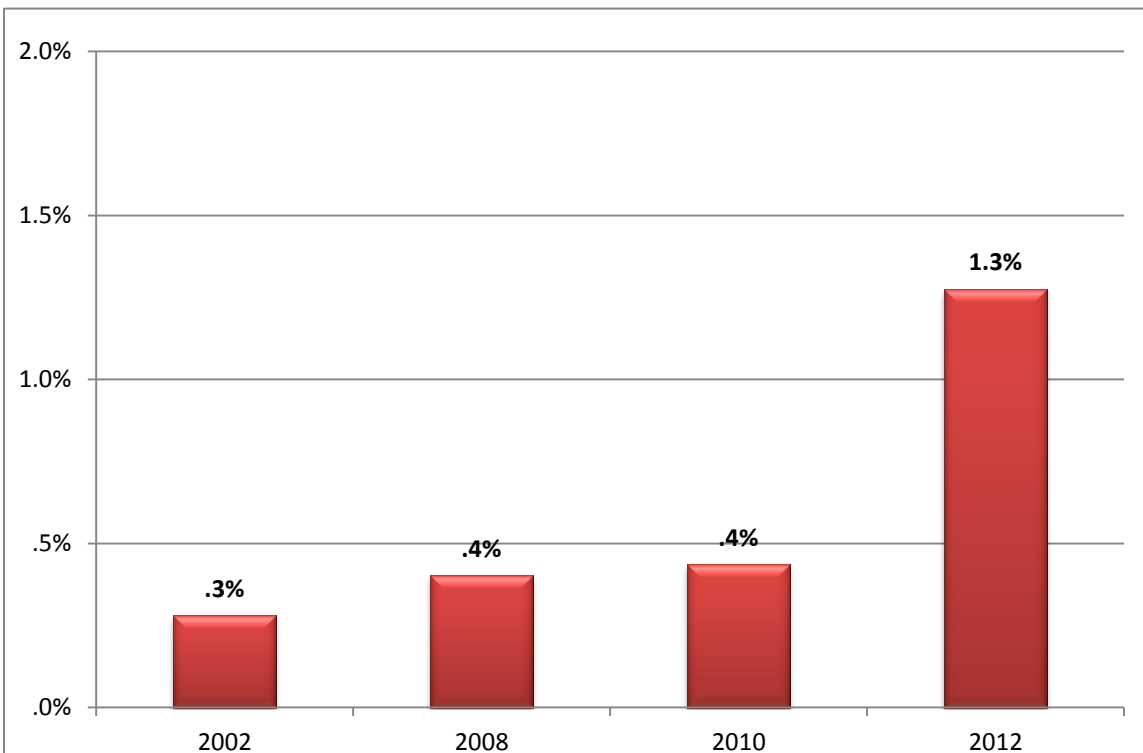
תרשים 4 מתאר את שיעור המשיבים המתארים את עצמם כחברים בקבוצה המופלית לרעה על בסיס נטייה מינית בישראל לאורך השנים. מתרשים זה ניתן לראות שהשנה בה חל השינוי המשמעותי היא שנת 2012. בעוד שהשיעור נותר קבוע למדי עד 2010 (0.4 אחוזים), בשנת 2012 השיעור משלש את עצמו (ההבדלים בין השנים 2002, 2008, 2010 ל-2012 מובהקים⁵), אם כי עדיין מדובר בשיעור נמוך ביותר.

⁵ במבחן Z להשוואת פרופורציות במדגמים שונים.

תרשים 3: שיעור החברים בקבוצה המופלית לרעה על בסיס נטייה מינית, 2012 ו- 2002

תרשים 4: שיעור החברים בקבוצה המופלית לרעה על בסיס נטייה מינית, 2012 ו- 2002

לסיכום, ניתן לראות שבישראל קיים שיעור קבוע למדי בעשור שבין 2002 ל- 2012 של מסכימים לכך שהומואים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם, כאשר שיעור גבוה יותר של נשים תומך בכך, בהשוואה לגברים. כמו כן, מידת ההסכמה קשורה קשר שלילי למידת דתיות (עלייה במידת דתיות מביאה לירידה במידת ההסכמה), קשר שהתחזק לאורך העשור, ולמיקום בפוליטיקה (נטייה שמאלית קשורה במידת הסכמה גבוהה, קשר שהולך ונחלש בעשור זה). בממד ההשוואתי, ישראל מדורגת נמוך ביחס למדינות המשתתפות במידת ההסכמה לכך שהומואים ולסביות צריכים להיות חופשיים לחיות את חייהם כרצונם ועל אף עלייה מזערית בשיעור זה, היא לא מגיעה למידת ההסכמה שמתקיימת במרבית המדינות. במקביל לכך, למרות שיעורים נמוכים ביותר של משיבים המרגישים שייכים לקבוצה המופלית לרעה על בסיס נטייה מינית, ישראל מפגינה את העלייה המשמעותית ביותר בשיעור זה בעשור שבין 2002 ל- 2012, עלייה שבאה לידי ביטוי בעיקר בסקר שנערך בשנת 2012. לכך עשויים להיות שני פירושים שונים, היכולים לפעול לחוד או במשותף. העלייה בשיעור המשיבים כי הם מרגישים שייכים לקבוצה המופלית לרעה בישראל על בסיס נטייה מינית יכולה להיות כתוצאה מנכונות גדולה יותר של משיבים להזדהות כשייכים לקבוצת מופלית גם אם רמת האפליה לא גדלה, אך (ואולי גם) העלייה יכולה לנבוע מתחושה גוברת של אפליה בקרב קבוצה זו. חשוב להדגיש כי בשלב זה של הניתוח לא ניתן להבחין בין שני הפירושים.